

Antologija poezije Gore

Info-ks.net/radiogora.org

Svjetlost dana, pred bajramske blagdane, ugledala je “Antologija poezije Gore”. Poduhvat izdavačke kuće “Utilis” iz Prizrena, koautorski je rad Sadika Idrizija Aljabaka i Mustafe Baljea, koji je tehnički uredio i dizajnirao Amir Jakupi a štampao “Grafoprint” iz Prištine.

Ova knjiga, prva je, i dosad, jedina antologija pjesnika iz Gore, gdje su svoje mjesto našli autori rođeni u Gori ali i oni koji vode porijeklo iz Gore, od XVIII vijeka do danas.

“U knjizi su svojim radovima poznata i renomirana imena te autori koji tek dolaze. Najstariji autor je Abedin ef. Zejnullah, dok najmlađi Elma Selimi”, ističe Sadik Idrizi Aljabak, jedan od autora ‘Antolgije poezije Gore’”.

“Ovo je prva, i dosad jedina, antologija pjesnika iz Gore. Mnogi od njih su i ranije objavljivali u poznatim časopisima u regionu i šire, a pjesme bile uvrštene u antologijama. Redosljed pjesnika u knjizi sačinjen je hronološki, po principu od najstarijeg (Abedin ef. Zejnula, 18. vijek) do najmlađeg (Elma Selimi, 1997). U knjizi su još zastupljeni: Omer Lutfi Pačariz, Zejnel Abidin Ferhat, Mesud Islamović, Nazif Dokle, Namik Dokle, Ramadan Redžeplari, Ajnuša Islamović Horozović, Sadik Idrizi Aljabak, Hamid Isljami Šole, Vejsel Hamza, Ismail Ismaili, Mustafa Balje, Enser Hodža Resteljičanin, te mlađi pjesnici iz albanskog i kosovskog dijela Gore. Pjesnici iz Gore pisali su i pišu na više jezika, obzirom na mjesto življenja i historijske okolnosti. Pjesme u knjizi će biti objavljene na goranskom, ali i na bosanskom, srpskom, albanskom i turskom jeziku. Pjesme pisane na albanskom i turskom jeziku su objavljene u originalu i u prepjevu na bosanski jezik”, dodaje Idrizi.

Zadovoljstvo zbog izlaženja ove knjige, izražava i koautor Mustafa Balje.

“Na ideji smo, sa profesorom Idrizijem, radili dugi niz godina. Uložili smo mnogo truda u ovaj značajan projekat kulture Gore i osjećam se ponosnim što sam bio dio ekipe koja je na najbolji način, shodno unaprijed strogim kriterijima, odradila ovo kapitalno djelo. Želio bih da odam posebno priznanje i mom kolegi Sadiku Idriziju, koji je i ovoga puta dokazao svoj profesionalizam i posvećenost. Očekujemo da će čitalačka publika pozitivno ocjeniti ovu, po mnogo čemu, jedinstvenu antologiju”, kaže Balje.

Recenzenti Akademik prof. dr Ferid Muhić i dr Muljaim Kačka, nadahnuti autorskim pjesničkim radovima, pozitivno su ocjenili ovu antologiju.

“Ako je i tačno da sve u životu mine kao sjenka preko rijeke, onda je ova Antologija poezije Gore, jedna prekrasna, razigrana i nezaboravna sjenka, koja talase rijeke života raduje ljepotom,

smislom i ljudskim vrlinama”, kaže Akademik prof. dr Ferid Muhić, dok dr. sci Muljaim Kačka kaže:

“...nemoguće je ne primijetiti da je ovo jedan od rijetkih stvaranih projekta koji bi se mogao i okarakterizirati nazivom “sami o sebi”, svjesni činjenice da su nama ovakve ili slične projekte, do sad (pokušavali) drugi da pišu/prave”.

Kako su najavili izdavači i sami autori, najveći dio knjiga će biti besplatno podijeljen školama, bibliotekama i udruženjima.

Uvodne napomene

Gora posjeduje bogato kulturno nasljeđe, posebno narodnu poeziju, koja je u posljednjih tridesetak godina zapisana i donekle sačuvana od nestajanja u vremenu disolucije, globalizacije, migracije i urbanizacije. U veoma kratkom periodu objavljeno je više knjiga narodnih pjesama iz kosovskog ali i iz albanskog dijela Gore. Narodnu poeziju Gore su sakupljali i objavili Blaže Ristovski, Birte Trearup, Harun Hasani, Nazif Dokle i Ramadan Redžeplari.

Na osnovu objavljenih pjesama iz Gore može se zaključiti da gotovo i ne postoji junačka epika. Razloge treba tražiti u tome što stanovništvo Gore po prirodi nije ratničko i da se u borbi za svoju egzistenciju nije bavilo hajdučijom i pljačkaškim pohodima, koje bi kasnije slavili i u „pjesmu stavljali“. U nekoliko pjesama opjevana je borba za zaštitu svog doma, sela i zavičaja, ali nema nekog posebnog ciklusa junačkih pjesama sa značajnim i poznatim junacima. (U nekoliko pjesama opjevani su Bećir-kapetan, Osman-paša, Kara-Mustafa, kao i bitka kod Čanakala.)

U narodnoj poeziji Gore prisutne su i veoma zastupljene epsko-lirske pjesma, prije svega balade, koje ovoj poeziji daju izuzetan pečat i ljepotu. Balade zauzimaju posebno mjesto u okviru bogatog usmenog (narodnog) folklora Gore. Balada kao vrsta pruža velike mogućnosti narodnom stvaraocu da iskaže svu tragiku i traume kroz koje je prolazio narod Gore tokom svoje historije, koja mu često nije bila naklonjena.

Gora je u osmanskome periodu dala čuvene književnike, pjesnike pa i kompozitore koji su pisali na orijentalnim jezicima. Najpoznatiji su Deroiš Aga iz Restelice, Abdurahman Mehmed Emin iz Mlika, Arif Hersekli iz Broda, Ahmed Nazif iz Kruševa i dr.

Međutim, prve knjige pjesama na goranskom objavljene su u novije doba. Naime, ako ne računamo par pjesama nastalih tokom prvih decenija XX vijeka, kao početak goranske autorske poezije može se smatrati knjiga „Cvjetovi u očima duše“ Mesuda Islamovića – Meda Goranina (1986)¹ u kojoj je uvrstio ciklus Bijanec i Buka – izbor stihova na goranski. Koliko nam je poznato, ovo je prva knjiga u kojoj je neki autor objavio pjesme na goranskom.

¹ Mesud Islamović – Medo Goranin, *Cvjetovi u očima duše*, Književni klub „Ivan Goran Kovačić, Bihać, 1986.

Početakom 90-tih godina, svojim zbirkami poezije javljaju se Hamid Isljami Šole, Vejsel Hamza Mirza i Sadik Idrizi Aljabak, koji su za kratko vrijeme objavili po nekoliko knjiga. Na drugoj strani, tih godina u albanskom dijelu Gore pjesme na goranskom piše i objavljuje Nazif Dokle.

Prva samostalna knjiga pjesama objavljena na lokalnom goranskom govoru bila je Počivaljište (Odar) Hamida Isljamija (1990).

Treba napomenuti da pjesnici iz Gore nisu potpali pod jači uticaj narodne poezije, već su odmah prihvatili moderne pjesničke škole. Struktura pjesama im je nova a jezički izraz višeslojan. U njihovom poetskom diskursu prisutne su okamenjene jezičke konstrukcije i leksički arhaizmi iz ranog slavenskog perioda, ali i veliki broj orijentalizama, često deformisanih. Na drugoj strani, javljaju se nove jezičke kovanice, dotad nepoznate u goranskom kolokvijalnom vokabularu. Na tom planu prednjače i prepoznatljivi su Nazif Dokle, Vejsel Hamza i Hamid Isljami.

Književnici iz Gore su manje pisali i objavljivali prozna i dramska djela. Hamid Isljami je 1996. godine objavio knjigu priča za djecu Dolapče, koja se može smatrati prvijencem umjetničke proze na goranskom. Kasnije su Nazif Dokle i Ramadan Redžepari objavili svoje knjige narodnih priča iz Gore.

Sadik Idrizi Aljabak je 2004. godine, na bosanskom, objavio knjigu pripovjedaka Gora, daleka i sama. Enser Hodža Resteljičanin je 2014. godine na goranskom objavio knjigu pripovjedaka St'paljke vo kamen.

Namik Dokle je 2015. godine na albanskom objavio roman Vajzat e mjegullës (Kćeri magle), a 2017. godine roman Lulet e skajbotës (Cvjetovi s ruba svijeta). Sadik Idrizi Aljabak je oba romana preveo na bosanski jezik.

Prvu dramu na goranskom, Jusuf i Džemilja, napisao je Hamid Isljami 1995. godine. Drama nije izvođena, osim što su pojedini segmenti izvođeni od strane učenika po školama. Namik Dokle je na albanskom jeziku napisao 13 drama i melodrama, od kojih je 8 igrano na sceni glavnih nacionalnih teataru.

Ovo je prva i dosad jedina antologija pjesnika iz Gore. Zastupljeni su autori rođeni u Gori (i oni koji vode porijeklo iz Gore) od XVIII vijeka do danas. U njoj se nalaze poznati i renomirani autori, ali i autori koji tek dolaze.

Najstariji autor je Abedin ef. Zejnulah iz XVIII vijeka (umro 1786. godine), dok je najmlađi Elma Selimi (1997).

U knjizi su zastupljeni: Omer Lutfi Pačariz, Zejnel Abidin Ferhat, Mesud Islamović, Nazif Dokle, Namik Dokle, Ramadan Redžepari, Ajnuša Islamović Horozović, Sadik Idrizi Aljabak, Hamid Isljami Šole, Vejsel Hamza, Ismail Ismaili, Mustafa Balje, Enser Hodža Resteljičanin, te mlađi pjesnici iz albanskog i kosovskog dijela Gore.

Pjesnici iz Gore pisali su i pišu na više jezika, obzirom na mjesto življenja i historijske okolnosti. Pjesme u knjizi će biti objavljene na goranskom, ali i na bosanskom, srpskom, albanskom i turskom jeziku. Pjesme pisane na albanskom jeziku su objavljene u originalu i u prepjevu na bosanski jezik.

Sadik Idrizi

Akademik Ferid Muhić

MINA SENKA PREKU REKA

Sjećanja, osjećanja i razmišljanja uz knjigu Poezija Gore – Antologija, Sadik Idrizi Aljabak, Mustafa Balje

Znam kako se piše o novim knjigama. Napisao sam stotine recenzija, predgovora i pogovora o romanima, dramama, zbirkama pripovjedaka i poezije, poetskim antologijama, ne računajući monografije i studije iz područja humanističkih nauka.

Ali o ovoj Antologiji ne mogu tako pisati!

Pri prvom pogledu na naslov Poezija Gore – Antologija, znao sam da o ovoj knjizi neću moći pisati onako kako je uobičajeno: analitički, objektivno, metodološki konsistentno, ukratko onako kao se to radi lege artis, po zakonima književne kritike! Nije to samo zato što su mi Sadik Idrizi i Mustafa Balje - autori ove Antologije, kao i još par pjesnika zastupljenih u njoj - dragi prijatelji već decenijama. O Gori je ovdje riječ! Gora kao toponim odavno je postala Gora metafora, kraljevska insignija, heraldički sinonim mitske Skrivene Doline, riječ koja zvoni i blista poput najsjajnijeg dukata u meni već punih 60 godina! Imam ja i davnijih snažnih sjećanja, ali već pri samom pomenu imena Gora, izroni i preplavi me talas sjećanja i osjećanja, prizora i snoviđenja. Kada se taj psihološki tsunami smiri, ukaže mi se Gora - onaj beskrajni prostor ustalasnih planinskih livada, kristalnih izvora, prozračno bistrih jezera, moćnih vrhova uronjenih u plavet neba, jednako upečatljivo i jasno kao kada sam ih prvi put ugledao.

Predjeli stvoreni za pjesnike, carstvo kontemplacije i meditacije! - ponislio sam tada a tako mislim i sada.

Ova Antologija poezije Gore, na najbolji način potvrđuje povezanost ljudi i ambijenta u kom oni žive i naglašava sličnosti među njima, sličnosti koje su tako očigledne da ih ne treba dokazivati. Primjer Gore i Gorana predstavlja krunski dokaz, instancu prvog reda, dikivan primjer - da su neka od najljepših mjesta na svijetu, ne samo stvorena po mjeri pjesnika, nego da

stvaraju pjesnike; da odgajaju ljude koji će ih voliti, razumjeti i opjevati istinitije nego iko drugi! Ja sam se u to uvjerio već pri prvom susretu sa ljudima Gore, u srcu Gore, u njihovom ambijentu, tamo gdje su oni chez soi – istinski svoji! – kao što su orlovi Gore istinski svoji samo dok kruže nebom iznad planinskih masiva Vrace, Koraba, Koritnika, kao što su pastrmke Gore istinski svoje samo dok klize kroz bistre vode zelene Radike!

Poslije dugog pješaćenja Šar Planinom, zanoćio sam u Restelici, možda najvećem naselju na Balkanu iznad 1500 metara nadmorske visine, u kući Hamze Seferovskog – Resteljičkog. Već se bližio devedesetoj ali je te večeri o svojim doživljajima iz mladosti pričao žarom dvadesetogodišnjaka. Usred najzanimljivije priče, zanesen, za trenutak je zatvorio oči, začutao, a onda, prenuvšu se, postavio sebi i svima nama, pitanje o prolaznosti života:

“Kad sam maloprije zatvorio oči, vidio sam sebe mladog i jakog; kada sam ih sada otvorio, ugledao sam sebe ovako starog. Kad prije prođe sav život, kud odoše moja mladost i snaga!?”

“Mina senka preku reka!”

Ozarena blagim osmijehom, odgovori njemu, ali i svima sabranim u prostranoj toploj sobi, njegova supruga Fatima “Hamzinica”. Bili su vršnjaci, već sedamdeset godina su proveli u braku, zajedno, ne dijeleći se jedno od drugog ni dana.

Mina senka preku reka!

Ni prije ni poslije nisam čuo poetičniju, istinitiju, dublju, a tako jezgrovitu formulaciju o prolaznosti života! Ljudski život sabran u metafori sjenke koja klizi preko rijeke, klizi pa umine! Čija sjenka može minuti, preći preko rijeke!? Sjenka malog paperjastog oblaka! Znači, naš život nije stvaran ni koliko jedan obični oblak, nego jedva koliko sjenka oblaka!? I pazite, ta sjenka ne prelazi preko neke čvrste podloge, nego preko površine rijeke, koja i sama bez prestanka odlazi, protiče, prolazi: dok ne umine kao što umine i sjenka! – pri svemu tome ova sjenka zapravo i ne dodiruje ni samu površinu rijeke, jer sjenka nije materijalna; niti sjenka može dotaći vodu, niti voda može okvasiti sjenku! Njihov susret je stvaran a prividan, virtuelan a realan, upravo kao i naš život u ovom svijetu!

Prolazimo, realni a nestoarni poput sjenke, živimo u svijetu koji nam neprestano promiče pred očima i izmiče iz ruku, kao što rijeka protiče i izmiče sjenci dok preko rijeke prelazi! – a onda minu i život i sjenka!

Sjećam se da sam odmah ushićen pomislio: Evo me u zemlji pjesnika! Evo ljudi koji su pjesmom sazdali ove planine, svoju postojbinu! A možda se poetična ljepota ovog jedinstvenog planinskog ambijenta nekako prenijela na ljude i od njih stvorila pjesnike bez premca i poređenja!

Ne dvoumim se ni malo kada kažem: najuzbudljiviji, najdramatičniji, pjesmi najsličniji komad tla na Balkanu - eto to je za mene Gora! I kao topografija, i kao antropologija, dakle i kao topos tla i kao topos ljudi – razigran spoj ljudi i ambijenta - sjenke i rijeke! – koji se titravom koreografijom privida i stvarnosti, dolazjenja i prolaženja uklopio u harmoničnu cjelinu. Samo takvom uzajamnom prožetošću mogao se stvoriti ovaj amalgam planina i ljudske zajednice u kom su planine, iako zabačene i daleke, ostale veličanstveno lijepe, a ljudi su, uprkos hude sudbine na koju ih je osudila gotovo potpuna izolovanost, umjesto da postanu zlobni, čangrizavi

namćori, u zavadi sa cijelim svijetom, postali vedre, ponosite lićnosti, koji žive od sopstvenog rada, u skladu sa svojim vrijednostima i Božijim zakonima. Izloženi ogromnim pritiscima od susjeda koji bi da ih asimiliraju i denacionaliziraju, Gorani znaju koliko je dragocjeno, koliko je presudno da ostanu to što jesu, da budu oni koji jesu:

i opet ti kaŹem: "Reci cijelo ime svoje,

budi orao, zećiji vijek se ne vjekuje!"

...imaš sve što to ti treba da budeš ponosit i ostaneš onaj koji jesi.

(i ope ti veljim: „KaŹi go ime celo touje,

bidi oref, zajćećki vek ne se vekuje!"

...sve imaš šo ti trebe da bideš ponosen i ostaneš šo si tija.)

Njihov kolektivni identitet je internaliziran – prihvaćen i usvojen - dublje, kompletnije i autentićnije nego kod i jednog drugog meni poznatog naroda. Gorani su se srodili sa svojim kolektivnim identitetom; postali su, svaki pojedinaćno, epitomizacija, inkarnacija kolektivnog identiteta; njihove pjesme su himne proizišle iz te kolektivne dubine što ih ćini tako moćnim i suverenim! Motivi ovih pjesnika, kako onih zastupljenih u ovoj Antologiji, tako i anonimnih autora njihovih izvornih narodnih pjesama, autentićni su u najvišem stepenu, tako da glavne tokove svoje inspiracije primaju neposredno iz sopstvenog životnog središta a ne kao pozajmica i plagijat, ne kao epigonska zavisnost od trenutnih kretanja na poetskoj svjetskoj sceni.

U ovakvom pristupu, ćini mi se veoma vaŹnim da dodatno istaknem i dopunski da objasnim upravo ovu osobinu, prisutnu praktićno kod svih pjesnika ove Antologije i u svim pjesmama zastupljenim u njoj. Najprije zato što je za autonomnost izvorne poetske inspiracije nuŹan uslov (Conditio sine qua non!) svake poezije dostojne tog naziva, a zatim i zbog izuzetno visokog stepena prisustva ove autonomnosti poetske inspiracije i višeslojnosti njene tematizacije. Drugim rijećima, teorija o poeziji kao sublimaciji društvenog života, u stoaralaštvu pjesnika Gore dobija svoju najuvjerljiviju potordu. Dok se veliki dio savremene poetske produkcije na prostorima cijelog Balkana, pa i šire, već dugo i gotovo bez izuzetka, svodi na epigonstvo, imitacije, ne rijetko i plagijate dominantnih poetskih tokova u svjetskim knjiŹevnim centrima, poezija Gore je punokrona i svjeŹa, obuzeta sopstvenim svijetom u kom je nastala! Ta povezanost poezije Gorana sa njihovom sopstvenom životnom situćijom i kulturnom tradicijom Gore, prerasta u potpunu predatost vrijednostima sopstvene zajednice; svaka od ovih pjesama je istinita i ozbiljna, u smislu da ne predstavlja puku jezićku igru, da se ne svodi na stilsku vjeŹbu, ni na estetski eksperiment! Zna biti i gorka, opora, tragićna, kao što i život Gorana zna biti gorak, opor i tragićan češće nego što slutimo! Ipak, ni jedna jedina pjesma ne prelazi u defetizam, ćak i kada se suoćava sa dramom sopstvene odbaćenosti i ugroŹenosti od moćnijih sila kojima se ne moŹe suprotstaviti, nego se uzdiŹe do nivoa stoićkog suoćavanja sa situćijom, odnosno, prkosnim i neukrotivim osjećanjem otpora.

U ovom kontekstu, osobenost ove poezije ogleda se i u ćinjenici da je odbrana sopstvene tradicije i afirmacija tradicionalnih moralnih vrijednosti, naglašeno utemeljena na snaŹnom i

prisnom osjećaju religioziteta, inkorporiranom kroz izvornu islamsku suni tradiciju. Mnogi tumače religioznost ljudi Gore kao neku vrstu novog, pomodnog fenomena, što je potpuno pogrešno. Prisjećam se ovdje još jedne značajne epizode iz mog prvog susreta sa Gorom. Čak i te davne 1967. godine, dakle, prije punih 50 godina, u Restelici, najvećem naselju Gorana, sa preko 5.000 stanovnika, u vrijeme naglašenog socijalističkog ateizma i gotovo sveopštoj ravnodušnosti prema religiji, kada se alkohol mogao kupti u svakoj seoskoj prodavnici i trafici, nije se prodavalo ni pivo, a o vinu i rakiji da i ne govorimo!

Na moje pitanje o razlozima, dobio sam tada direktan odgovor: "Mi poštujemo vjeru". Poštovanje vjere penetriralo je davno u sve pore svakodnevnog društvenog života Gorana, i očuvalo se kao konstanta njihovog društvenog života. Vrijednosti strpljenja (sabor), plemenitosti i praštanja (merhamet), samopoštovanja, istrajnosti i poštenja, ostale su jednako prisutne i kao smjernice života i kao inspirativne koordinate u poeziji.

Poezija Gore krije i mnoga druga iznenađenja, kako u centralnim tematskim preokupacijama, tako i u njihovoj estetskoj realizaciji. Rođeni u ovim veličanstvenim planinama, koje po prirodi stvari predstavljaju najupečatljivije sadržaje njihovih prvih čulnih iskustava, Gorani u svoju poeziju unose čaroliju i snagu elementarnih sila, moćna prostranstva planine, tajanstvenu ljepotu zvezdanih noći, transponujući ih kroz inventivne slike i antologijske opise. Neposredna povezanost ovih pjesama sa planinom, drvećem, zvjerima, pticama, olujom, izvorima, vjetrom, zemljom, travom, Suncem, mirisima i zvucima, sasvim prirodno, spontano i logično se pretapa u opise svakodnevnih predmeta, hrane stada ovaca, krda konja, laveža ovčarskih pasa, čime ova Poezija Gore – postaje i svojevrsna poetska enciklopedija života Gorana u svim aspektima.

Uz idilične slike života u rodnoj Gori, na stranicama ove Antologije, kao munjom osvjetljene, ukažu se tegobne scene pečalbarstva, stradanja, muka osamljenosti, odbačenosti. Sasvim direktno rečeno: pjesnici zastupljeni u ovoj Antologiji, nemaju nikakav problem sa inspiracijom i ne moraju da izmišljaju svoje teme. Njihova poezija je uronjena u neposredni životni kontekst, direktno i duboko, u svijest o životu uz koji čvrsto prijanjaju, pretoarajući ga, bez traga dvoumljenja, u poetsku svečanost i katarzu.

Ipak, naglašena autentičnost poetske inspiracije koja za dominantu ima svoj sopstveni kolektivni identitet, ne zatvara poeziju Gore u klaustrofobični jezičku izolaciju. Paralelno sa nastojanjima da se očuva i afirmiše njihov sopstveni jezički idiom, i da se kroz književni izraz uzdigne na nivo iznad egzotičnog lokalnog govora, njihova otvorenost i komunikativnost neočekivano uspješno i efektno se potvrđuje u činjenici da pjesnici Gore pišu i na albanskom i na makedonskom i na bosanskom jeziku, ostajući pri tom vjerni osnovnim matricama poetske motivacije Gore.

Izbor pjesnika predstavljenih u ovoj Antologiji pokriva hronološki period od XVIII vijeka do danas, na prostorima od Albanije do Bosne sa epicentrom u oblasti Gore. I u izboru zastupljenih pjesnika, autori Antologije Poezija Gore, rukovodili su se najvišim standardima, kao i književnim, odnosno, istorijskim i kulturološkim imperativima. Uz neke do sada široj javnosti

nepoznate pjesnike iz davne prošlosti, čija poezija predstavlja istinsko otkriće, uključeno je i nekoliko mladih pjesnika koji su se već legitimisali svojim zapaženim prvim zbirkama, kao i visoko afirmisani pjesnici čija poezija s pravom ulazi u sam vrh opusa koji možemo nazvati Poesia Balcanica. Poseban kvalitet ove izuzetno značajne Antologije predstavlja činjenica da su njeni autori, Sadik Idrizi Aljabak i Mustafa Balje, kao pjesnici od formata, i sami zastupljeni sa nekoliko sjajnih, uistinu antologijskih pjesama.

Ako je i tačno da sve u životu mine kao sjenka preko rijeke, onda je ova Antologija Poezije Gore, jedna prekrasna, razigrana i nezaboravna sjenka koja talase rijeke života daruje ljepotom, smislom i ljudskim vrlinama.

Dr. sci. Muljaim Kačka

RECENZIJIA O DJELU:

Poezija Gore – antologija

Mudrosna kovanica “Pametna piše, budala pamti” ne mora nužno da vrijedi u polju umjetnosti, prije svih književnosti. Čak, postoji jedna cijela književna oblast – narodna ili usmena književnost, a koja egzistira baš na kolektivnom pamćenju. I ne samo to, kao takva opstaje u svakoj tradiciji i po više vijekova. Tako, najvrijednija književna djela na ovim prostorima, poput Hasan-aginice, Ženidbe Smailagić Mehe i druga, ostala su sačuvana kao usmeno stvaralaštvo – barem sve do momenta kada su ih putopisci (u pomenutim slučajevima: Alberto Fortis, Milman Peri i dr.) uspjeli prenijeti na papiru i tako sačuvati od zaborava, koji se ne bi vjerovatno ni dogodio. Jer takva djela, odnosno njihov kvalitet, garancija je njihove vječnosti. A kvalitetu sudi konzument – u ovom slučaju narod.

Tako je i goranski narod vrijedno čuvao svoju usmenu književnost, bar onu najkvalitetniju. I ne samo to, pjesme o Jusufu i Džemilji su višestruko modifikovane i “uzgajane generacijski”, dok o pjesmi Vrbice, vrbo zeljena, mnogi su pisali, čak je i prisvajali, što je kao posljedicu takvo plagijatorsko ponašanje imalo, da se pokazala dobropoznata moralna максима – da je istinu nemoguće ukrotiti i da ista pjesma ima više svojih prepjeva, gdje su svi, razumije se, na goranskom govoru.

Svijest o brizi evidentiranja usmene goranske književnosti, javlja se, slučajno ili ne, u periodu kada se počinje stvarati talas pisane goranske književnosti – prije četrdesetak godina. Mada, treba ukazati na par činjenica koje se vežu za pisalačku tradiciju Gorana, koje datiraju puno prije: Osnovano se zna da je Abedin efendija Zejnula iz Kruševa, sredinom osamnaestog vijeka sastavio stihove na goranskom govoru, koji govore o rodnom kraju i halu (stanju) u njemu. Gotovo sto pedeset godina kasnije je, Mola Daut iz Restelice kao intelektualac svoga doba, napisao čak devet Mushafa, na originalu, a koji su po privatnim zbirkama i danas (bar neki od

njih) sačuvani. Isto tako, Hadži Omer Ljutfi Pačariz sa diplomom prestižnog Al-Azhar Univerziteta, porijeklom iz Rapče, s kraja devetnaestog i početkom dvadesetog vijeka, bio je čuveni osmanlijski diplomata, ali i pjesnik i mistik. Tema njegove poezije je iako šarenolika, i po pitanju stila, ali i broja jezika na koju je pisao (turski, persijski, arapski), u potpunosti jasna – ljubav prema Uzvišenom i predstavlja osnovnu motivistiku njegovog književnog rada. Zbirke njegove poezije se i danas čuvaju i koriste, prije svih, u derviškim krugovima Prizrena i šire. Možda najzanimljiviju sudbinu, bar onu pisalačku, imao je doktor Jonuz Jonuzi iz Rapče. Okruženje u kojemu su najstajali motivi za njegovu prozu, kroz dnevnik sjećanja o vremenu provedenom u logoru Dahau su, nevjerovatni. Navedeno, ali i brojne druge zbilje unutar goranske književne zajednice, govore da ona ima dugu i bogatu umjetničku prošlost.

Što se tiče aktivnosti novijeg datuma, prije svih, onih u polju narodne poezije, zapažen je vrijedan rad Haruna Hasanija 1987. godine, koji je sabrao i izdao Goranske narodne pesme, u izdanju lista Jedinstvo iz Prištine. O značaju ovog rada i sakupljenog blaga, mnogo se pisalo, nekad čak i tendenciozno, ali sigurno, nikako se ne može osporiti njegova književno-historijska vrijednost. Slučajno ili ne, sa ovim datumom koincidira posljednji, ali i najozbiljniji jaz goranske pisane književnosti, konkretno poezije. Sad se na lokalnom tlu jaoljaju, sada već (regionalno) istaknuti i dokazani književni stvaraoci poput: Nazifa Dokljea, Mesuda Islamovića, Sadika Idrizija, Hamida Islamija Vejsela Hamze, Mustafe Baljea, i niz drugih. Ili pak, ako se radi o najmlađima, svakako vrlo književno ozbiljnima, sa reprezentom tog novog talasa, Elmom Selimi.

Svi ovi argumenti, navode nas na pomisao da je goranska književnost (a tako i poezija) imala evolucioni razvoj, koji prolazi, barem (najmanje), tri faze:

1. Najraniji ili osmanlijski period (sredina 18. vijeka – početak 20. vijeka),
2. Period lutanja (početak 20. vijeka – kraj 20. vijeka),
3. Vlastiti ili goranski period (kraj 20. vijeka – do danas).

Osim svoje evolucione putanje, goranska književnost je imala stilsku i jezičku širinu i demokratičnost. To znači da je pisana na nekoliko svjetskih i domaćih jezika. Razumje se, osim što je pisana na goranskom govoru, stvaraoci ove književnosti su pisali, između ostalog, i na: turskom, arapskom, persijskom, albanskom, makedonskom i drugim jezicima. Naravno, i na jezicima nama bliskim, nekad: srpsko-hrvatskom, danas: bosanskom, srpskom, crnogorskom. Dok opseg teme i stil ove poezije je, kako bi kazala Praška škola: "elastično stabilan".

Ma koliko je tematski i stilski široka, u njoj se stabilno zadržavaju dva motiva: zavičaj i emocija (ovaj drugi je naravno, disperzivan, tako ga ima u oblicima tuge i radosti). Ipak je kod nekih autora očigledna i savremena lirika, sa izraženim elementima ljubavnog sentimenta i metafizičkog razbijanja barijera u odnosu na tradicionalni svjetonazor.

Stoga, vrlo opravdano se može kazati da je mali broj naroda, ali i njihovih književnosti, koji se mogu pohvaliti sa tolikom mjerom književne disperzivnosti, kao što se time mogu pohvaliti Gorani sa svojom književnošću. Goranska književnost je stvarana na mnogobrojnim jezicima i raznim stilskim izrazima, a ako se doda, da je istu stvarala zajednica koja broji samo par (desetina) hiljada ljudi, ona dobija još više na vrijednosti i značenju.

Tako, ova Antologija predstavlja ozbiljnu tačku okupljanja svega prethodno navedenog, te kao takva, osim što proširuje književno-historijske horizonte goranske poezije, zasigurno ima značaj i u poljima: sociologije, antropologije, lingvistike, etnologije i dr.

Također, nemoguće je ne primjetiti da je ovo jedan od rijetkih stvaranih projekata koji bi se mogao i okarakterizirati nazivom: "sami o sebi", svjesni činjenice da su nama ovakve ili slične projekte dosad (pokušavali) drugi da pišu/prave. Stoga, rad na ovoj Antologiji i njena neminovna egzistencija, predstavlja ozbiljni polifunkcionalni projekt kako za književnost/i, tako i za narodni identitet prostora kojemu pripada.

ABEDIN EF. ZEJNULAH (XVIII v.)

Abedin ef. Zejnulah - Otac mu je bio iz Kruševa a majka iz Šištevca. Nije nam poznata godina njegova rođenja, ali se pouzdano zna da je preselio (umro) 1786. godine.

Bio je kompozitor i pjesnik. Napisao je sljedeće stihove na našinskom (goranskom).

Bez naslova

„Evo pišem da vi kažem i svoj hal:
Ni propana naša roba, sirotino gospodo,
Bre pomogaj da Bog – nema nikoj nikoga.
Ne steraha vo Gora, ka koni vo gumno.
Neka zn'jet, zaginahme, gospodo,
Teška ovaja krahina, krvava haljina,
Mlogo sme malo, neka zn'je Sajbija.“